Er Statsbudsjettet og den økonomiske politikken godt tilpasset konjunkturbildet?

Frokostmøte om Statsbudsjettet 2026, Oslo 20.10.2026

Øystein Thøgersen

Komplekse rammer

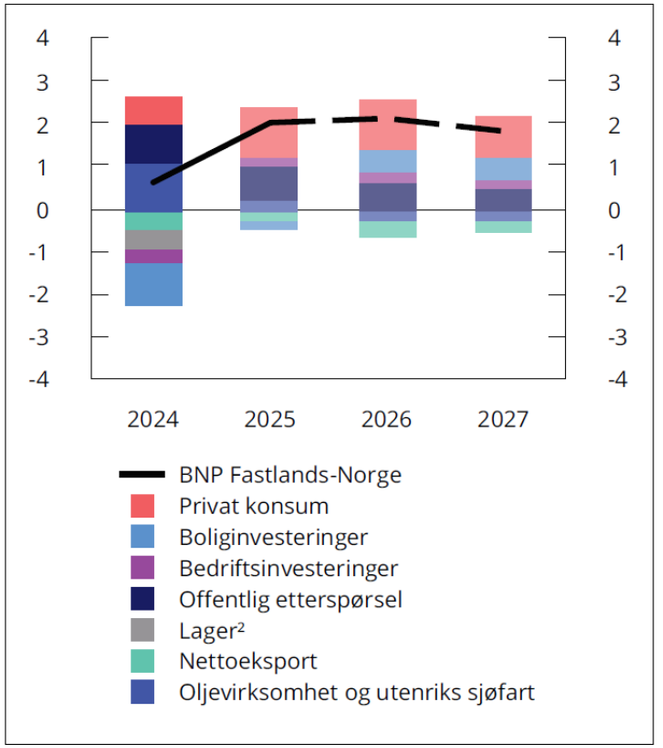
Trippelskvis?

- Trumps tollpolitikk og et uoversiktlig globalt bilde
  - Så langt er makrovirkningene for Norge små
- Krig og konflikt
  - Støtte til Ukraina
  - Forsvaret bygges opp
- Et langsiktig statsfinansielt inndekningsbehov
  - Handlingsrommet i budjettpolitikken strammes til
- Utfordringene i klimapolitikken forblir betydelige
- Hvordan fortolke sprikende arbeidsmarkedsindikatorer

NB 2026 – «En mild konjunkturoppgang»

- Fremskrivningene i NB 2026 viser at veksten i Fastlands BNP tar seg godt opp i 2025-2026-2027
- Vekstdriverne er særlig privat konsum og boliginvesteringer
- Årlig realvekst rundt 2% som er noe høyere enn anslått trendvekst
- Spm: Er vekstbildet i NB for sterkt for å tillate videre rentenedgang?

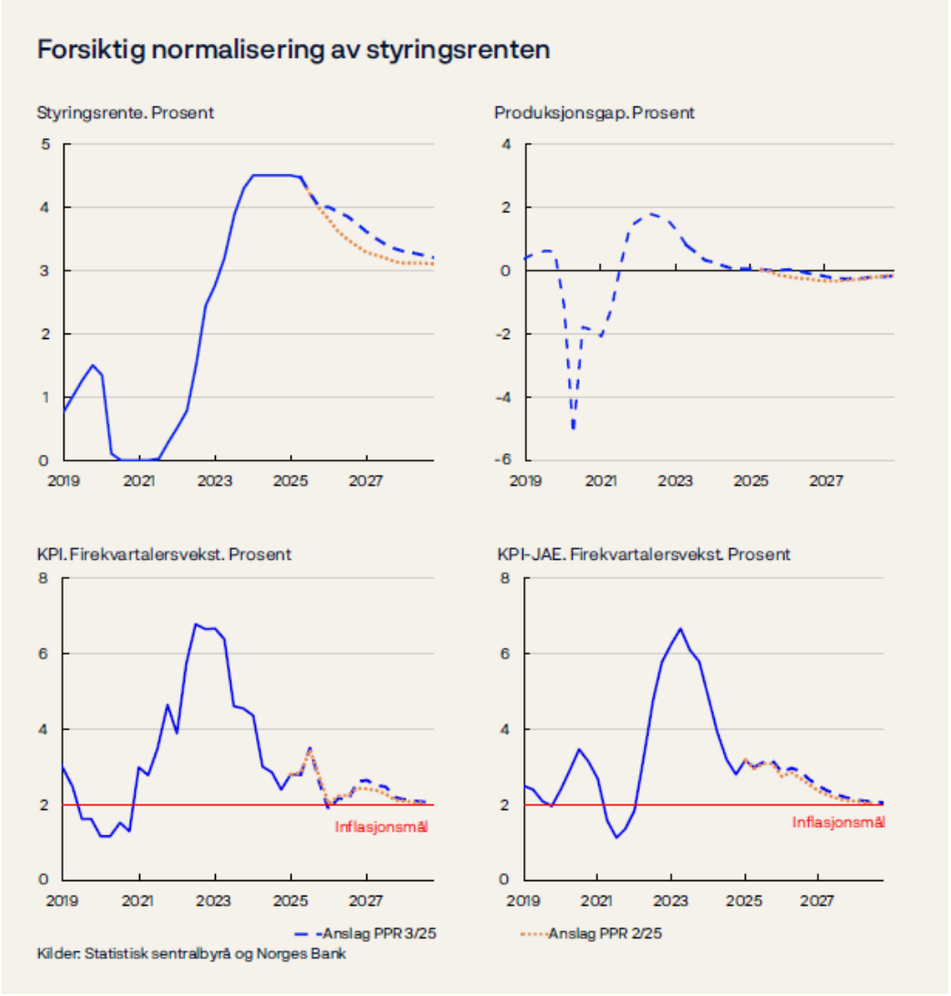

Figur 2.8 Utvikling i fastlands-BNP etter etterspørselskomponent.[1] Vekst i prosent og bidrag til vekst i prosentpoeng. 2024–2027. Anslag for 2025–2027

NB 2026, s. 20

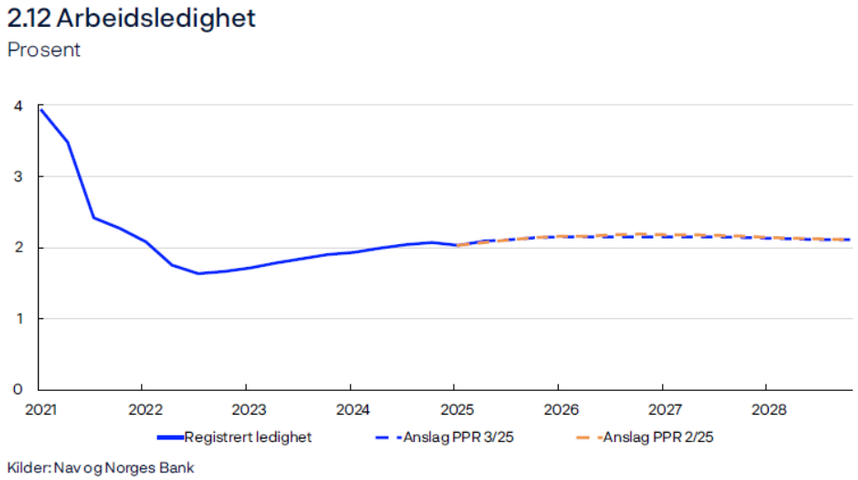
Et vedvarende svakt negativt produksjonsgap i siste PPR

- Norges Bank PPR, 3 - 2025

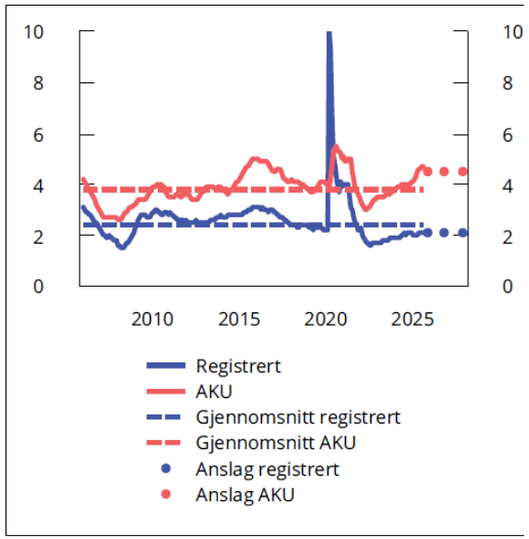
En mild konjunkturoppgang? – Hva sier tall fra arbeidsmarkedet?

NAV – registrerte ledig

Norges Bank, PPR 3 2026

- Vekst i AKU-ledigheten siden våren 2022

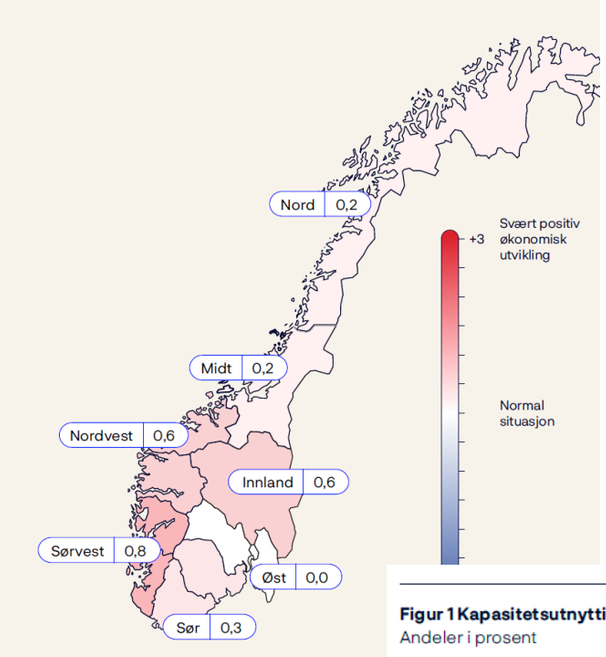

Figur 2.11 Arbeidsledighet i prosent av arbeidsstyrken.[1] Sesong- og trendjustert. Jan. 2006–sep. 2025. Anslag for 2025–2027

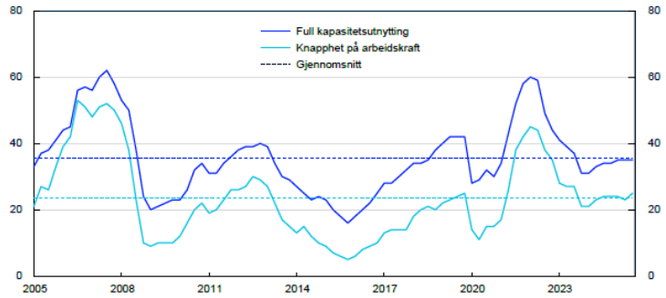
NB 2026

Veksten i AKU skyldes i stor grad nye deltagere i arbeidsmarkedet – og unge under utdanning som vil ha deltidsjobb

- Norges Bank nettverk, 3 2025

Figur 1 Kapasitetsutnytting[1] og knapphet på arbeidskraft[2]
Andeler i prosent

1 Andel av kontaktene som vil ha noen eller betydelige problemer med å øke produksjonen/salget uten å sette inn flere ressurser, som for eksempel arbeidskraft eller maskiner.

2 Andel av kontaktene som svarer at knapphet på arbeidskraft begrenser produksjonen/salget. Spørsmålet om arbeidskraft er bare stilt til de bedriftene som har oppgitt å ha full kapasitetsutnytting, men serien viser andelen av alle som er med i intervjurunden.

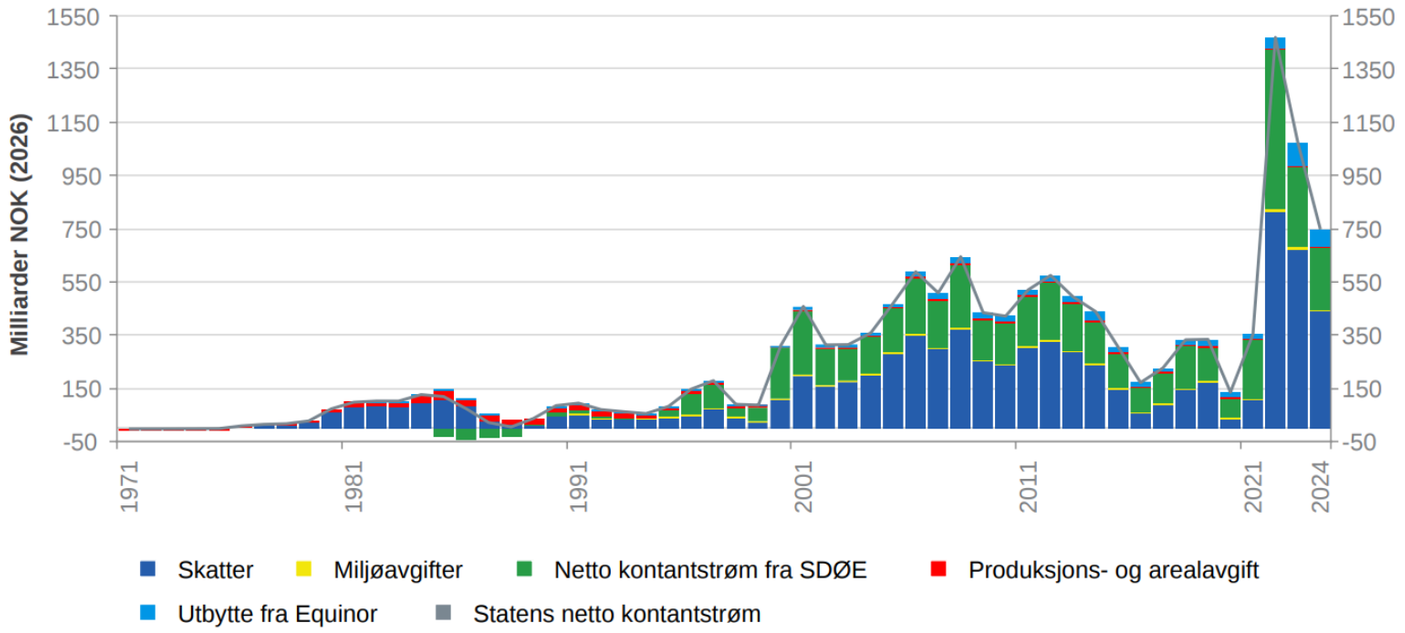
Samlet vurdering av konjunkturbildet

- «*Konjunkturbildet tilsier samlet sett at det for 2026 ikke er behov for at finanspolitikken bidrar til å øke den økonomiske aktiviteten*» (s. 36 i NB 2026)

En logisk vurdering i lys av at en anser å være i en mild konjunkturoppgang + at en vel er i en situasjon hvor pengepolitikken bør være førstelinjeforsvaret i konjunkturstyringen?

85 mrd til Ukraina i 2026, som i 2025, i perspektiv

- Statens netto kontantstrøm fra petroleumssektoren, faste 2026 priser, kilde: Norsk Petroleum

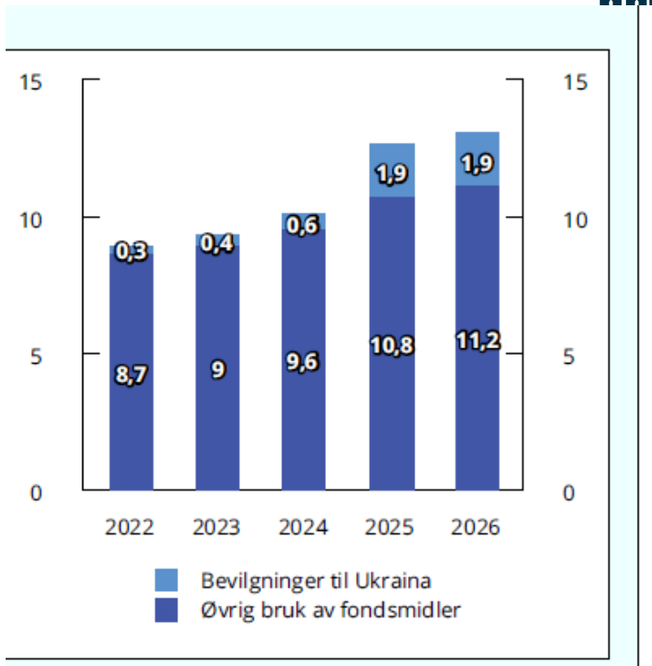

Tall som teller - noen hovedtall i budsjettet

- Strukturelt oljekorrigert underskudd 2026: **579,4 mrd NOK**
  - Justert for Ukraina bevilgning: ca. **495 mrd NOK**
- Statsbudsjettes utgiftsside: **2200 mrd**. NOK Underliggende, **2130 mrd, 1.0% vekst** fra 2025
- Totale offentlige utgifter: **2908 mrd. NOK**
- Fastlands BNP: **4450 mrd. NOK**

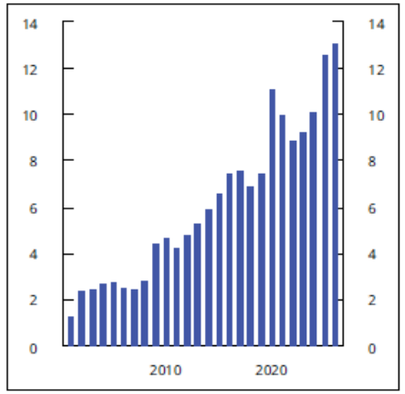
- SPU pr. 1. januar 2026: **20500 mrd**. **NOK**
- 3% taket for årlig uttak utgjør da: **615 mrd**. **NOK**

- Budsjettimpuls: **0,4**, - Modellberegnet aktivitetseffekt: *Nøytralt*

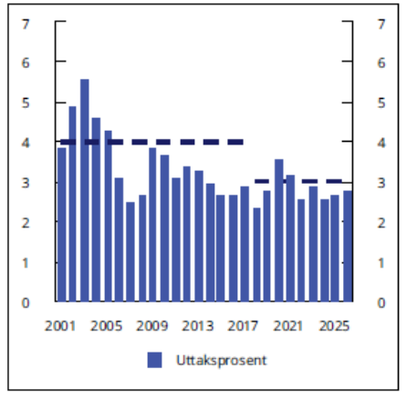
igur 3.10 Strukturelt oljekorrigert underskudd om andel av trend-BNP for Fastlands-Norge. Med g uten bevilgninger til Ukraina. Prosent

ilde: Finansdepartementet.

Figur 3.1 Strukturelt oljekorrigert budsjettunderskudd. Prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge. 2001–2026

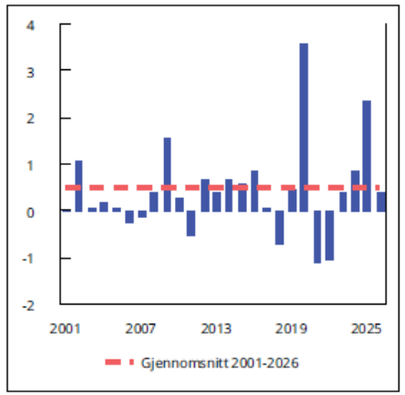
Kilde: Finansdepartementet.

Figur 3.3 Strukturelt oljekorrigert budsjettunderskudd. Prosent av Statens pensjonsfond utland. 2001–2026

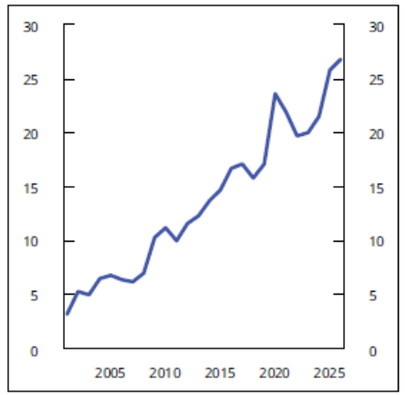
De stiplede linjene viser forventet realavkastning av SPU. I 2001 var anslaget på forventet realavkastning 4 pst. Fra og med Nasjonalbudsjettet 2018 ble anslaget nedjustert til 3 pst.

Kilde Finansdepartementet.

Figur 3.2 Endring i strukturelt oljekorrigert budsjettunderskudd i prosent av trend-BNP for Fastlands-Norge. Endring fra året før (budsjettimpuls). 2001–2026

Kilde: Finansdepartementet.

Figur 3.4 Bruken av fondsmidler som andel av utgifter i statsbudsjettet. Prosent. 2001–2026

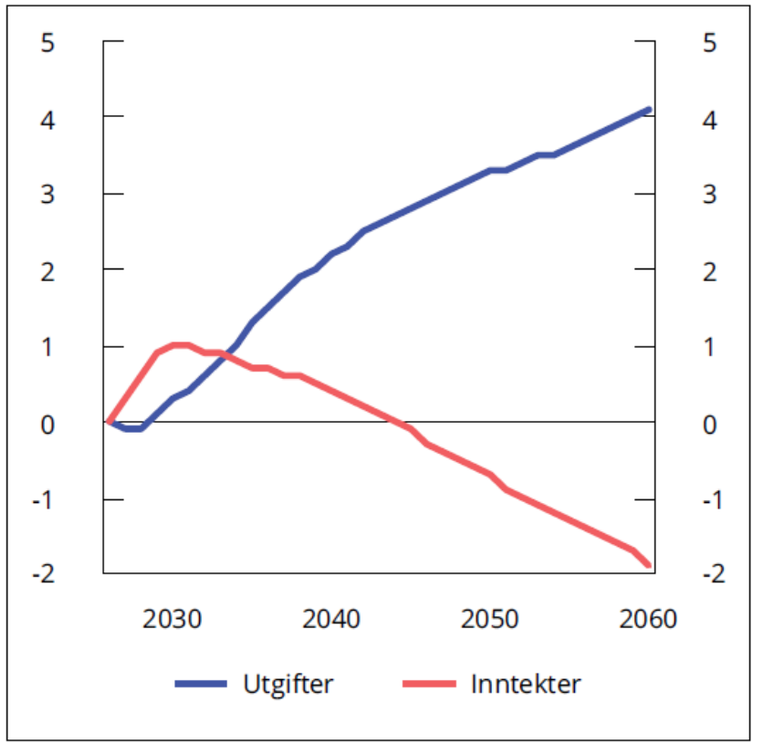
Utgifter utenom petroleumsvirksomhet.

Kilde: Finansdepartementet.

NB 2026, s. 37

Langsiktig inndekningsbehov

- Befolkningsaldring
  - Arbeidstilbud, «*healthy ageing*»?
  - Helse og omsorg
- Produktivitet
- Eksponering for store fall i verdien av SPU
- Arbeidsdeling privat og offentlig sektor

Figur 3.12 Utviklingen i offentlige utgifter og inntekter frem mot 2060. Andeler av BNP for Fastlands-Norge. Prosent. Positive tall betyr økte utgifter eller inntekter sammenliknet med 2026.

Kilde: Finansdepartementet.

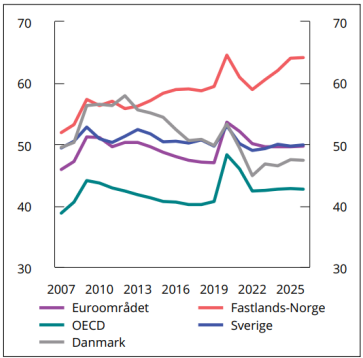
En merknad til nærings- og klimapolitikken

- NB 2026 synes å gi et *understated* signal om en noe re-orientert næringspolitikk, særlig i konteksten av virkemidlene i klimapolitikken
- Karbonprising heller enn selektiv, aktivistisk næringspolitikk….
- Utsagn å merke seg – og å vektlegge:
  - *Det er viktig at supplerende (til klimaprising) støtteordninger «er brede og generelle slik at man reduserer risikoen for tilkarringsvirksomhet.»* (NB 2026, s. 96)
- Hva skal en si til støtte til eksempelvis batterifabrikker og havvindprosjekter? Og hva med Norgespris?
- Et underliggende forhold: Subsidier til næringslivet er en av komponentene i totale offentlige utgifter hvor Norge skiller seg kraftig ut fra relevante peers

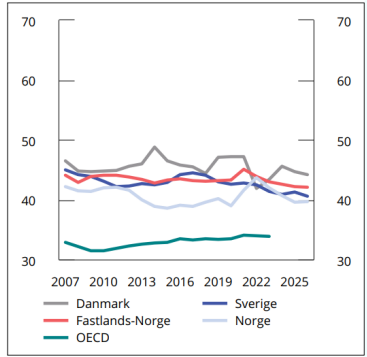
Er offentlig sektor for stor?

Martin B. Holm
Universitet i Oslo

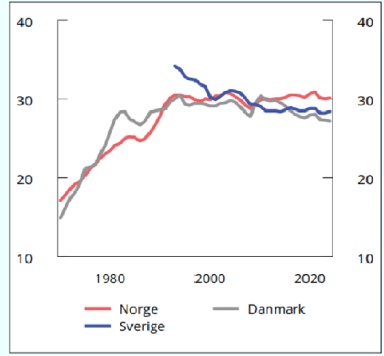
Frokostmøte om Statsbudsjettet 2026, 20. oktober 2025

Figur 3.34 Utgifter i offentlig forvaltning. Prosent av BNP. 2007–2026

Figur 3.35 Offentlige skatte- og avgiftsinntekter. Prosent av BNP. 2007–2026

Figur 3.26 Offentlig sysselsetting som andel av total sysselsetting. Prosent. 1970–2024

Nasjonalbudsjettet 2026, side 69; Revidert nasjonalbudsjett 2025, side 58.

Er offentlig sektor for stor?

Spørsmål: Hvor stor kan vi forvente at offentlig sektors (utgifts)andel av BNP skal bli?

Svar: Veldig stor på grunn av Baumoleffekten

Lite intuitivt resultat: Offentlige utgifter skal vris mot tjenester med lav forventet produktivitetsvekst og lav substituerbarhet mot privat sektor.

Baumoleffekten

I 1826 måtte fire musikere spille i 40 minutter for å “produsere” et klassisk musikkstykke

I 2025 må fire musikere fortsatt spille i 40 minutter for å “produsere” det samme musikkstykket.

Prisen er 23 ganger så høy i dag.

$\rightarrow$ Lønningene/kostnaden har økt mye, mye mer enn produktiviteten.

Baumoleffekten for offentlig sektor

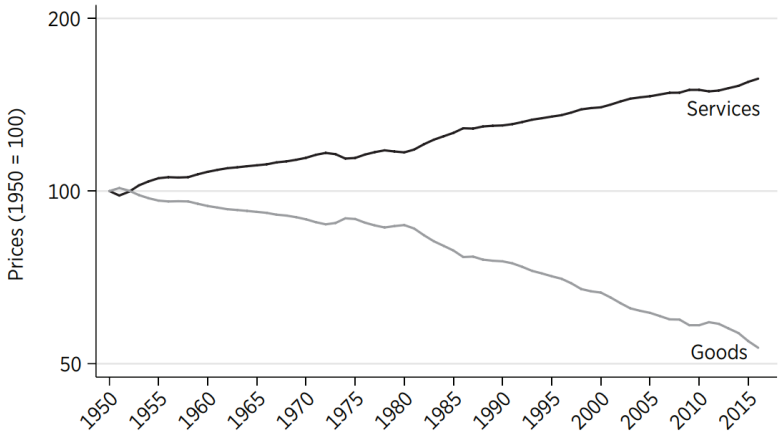
Tre antakelser:

1. Privat sektor har høyere produktivitetsvekst enn offentlig sektor
2. Arbeidsmarkedet er fleksibelt
3. Det er ikke lett å bytte ut offentlige tjenester med private goder

Fire resultat:

- ↑ Enhetsprisen på offentlig forbruk (mer enn for privat forbruk)
- ↑ Forbruksandelen til offentlig sektor
- ↑ Arbeidskraftsandelen til offentlig sektor
- ↓ Aggregert produktivitetsvekst

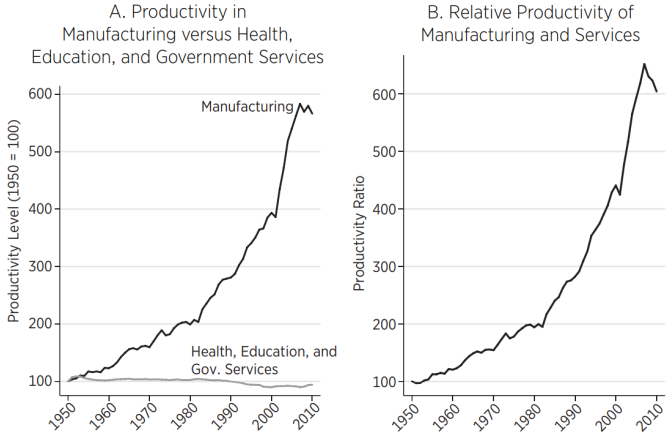
Figure 24. Prices of Goods versus Services, 1950–2016

Notes: Prices are normalized to 100 in 1950. The Y axis uses a ratio scale.
Source: BEA, "National Income and Product Accounts."

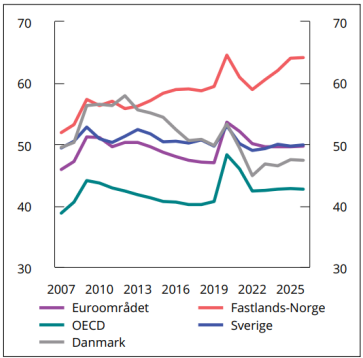
Helland & Tabarrok (2019), "Why are the prices so damn high?," side 42.

Figure 25. Productivity in Manufacturing versus Services

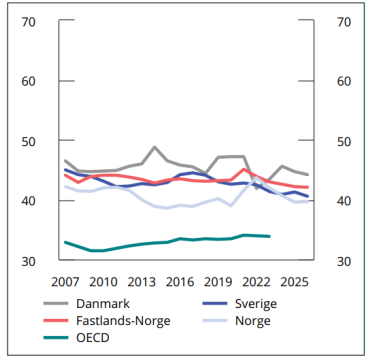

Note: Data cover labor productivity and also include government services. These data are classified using International Standard Industrial Classification codes L, M, and N.
Source: Groningen Growth and Development Centre, "10-Sector Database."

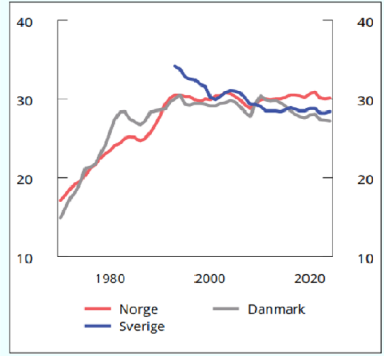
Helland & Tabarrok (2019), "Why are the prices so damn high?," side 44.

Figur 3.34 Utgifter i offentlig forvaltning. Prosent av BNP. 2007–2026

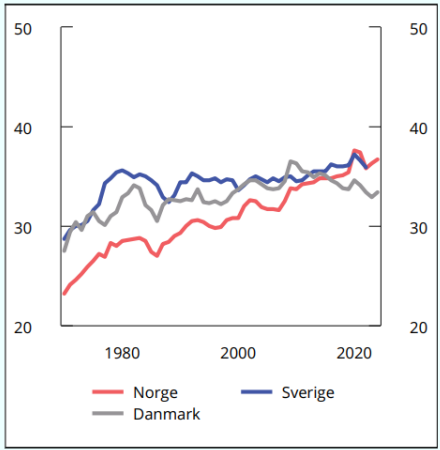

Figur 3.35 Offentlige skatte- og avgiftsinntekter. Prosent av BNP. 2007–2026

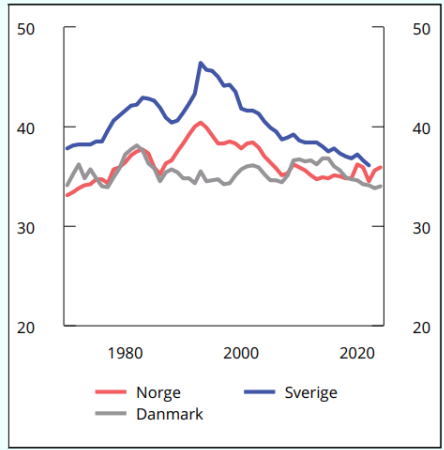
Figur 3.26 Offentlig sysselsetting som andel av total sysselsetting. Prosent. 1970–2024

Nasjonalbudsjettet 2026, side 69; Revidert nasjonalbudsjett 2025, side 58.

Figur 3.24 Offentlig konsum som andel av samlet konsum (offentlig og privat). Løpende priser. Prosent. 1970–2024

Kilde: Finansdepartementet.

Figur 3.25 Offentlig konsum som andel av samlet konsum (offentlig og privat). Målt i volum. Prosent. 1970–2024

Kilde: Finansdepartementet.

Hvordan kan man håndtere Baumoleffekten?

1. Privatiser offentlig sektor!

Hvordan kan man håndtere Baumoleffekten?

1. Privatiser offentlig sektor! ✗

Hvordan kan man håndtere Baumoleffekten?

1. Privatiser offentlig sektor! ✗

2. Kutt offentlig forbruk!

Hvordan kan man håndtere Baumoleffekten?

1. Privatiser offentlig sektor! ✗

2. Kutt offentlig forbruk! ✗
   (Dette løser kun symptomet, men medfører et nyttetap)

Hvordan kan man håndtere Baumoleffekten?

1. Privatiser offentlig sektor! ✗

2. Kutt offentlig forbruk! ✗
   (Dette løser kun symptomet, men medfører et nyttetap)

3. Mer produktivitetsvekst i offentlig sektor (hva nå enn det betyr)!

Hvordan kan man håndtere Baumoleffekten?

1. Privatiser offentlig sektor! ✗

2. Kutt offentlig forbruk! ✗
   (Dette løser kun symptomet, men medfører et nyttetap)

3. Mer produktivitetsvekst i offentlig sektor (hva nå enn det betyr)! ✓
   (Økt produktivitetsvekst i offentlig sektor demper Baumoleffekten)

Hvordan kan man håndtere Baumoleffekten?

1. Privatiser offentlig sektor! ✗

2. Kutt offentlig forbruk! ✗
   (Dette løser kun symptomet, men medfører et nyttetap)

3. Mer produktivitetsvekst i offentlig sektor (hva nå enn det betyr)! ✓
   (Økt produktivitetsvekst i offentlig sektor demper Baumoleffekten)

4. Økt satsing på utdanning.

Hvordan kan man håndtere Baumoleffekten?

1. Privatiser offentlig sektor! ✗

2. Kutt offentlig forbruk! ✗
   (Dette løser kun symptomet, men medfører et nyttetap)

3. Mer produktivitetsvekst i offentlig sektor (hva nå enn det betyr)! ✓
   (Økt produktivitetsvekst i offentlig sektor demper Baumoleffekten)

4. Økt satsing på utdanning. ✓
   (Økt tilbud av høyt kvalifisert arbeidskraft demper Baumoleffekten)

Konklusjoner

Norge er i en eksepsjonell situasjon:
Vi kan fortsette å tilby offentlige tjenester på samme nivå som før, selv om det blir dyrere.

Å sette en øvre grense for offentlig forbruk som andel av BNP medfører et nyttetap.

Vi har stor offentlig sektor som andel av BNP fordi vi er produktive og rike.

Det betyr selvfølgelig fortsatt at vi ikke skal sløse.

Offentlig forbruk skal gradvis vris mot kjernetjenester med lav forventet produktivitetsvekst og lav substituerbarhet mot privat sektor (helse, utdanning, ...).

Anbefalt lesing

Helland & Tabarrok (2019): “Why are the prices so damn high?”

Boks 3.2 i Revidert nasjonalbudsjett 2025

Boks 3.6 i Nasjonalbudsjettet 2025

Kapittel 3.5 i Nasjonalbudsjettet 2026

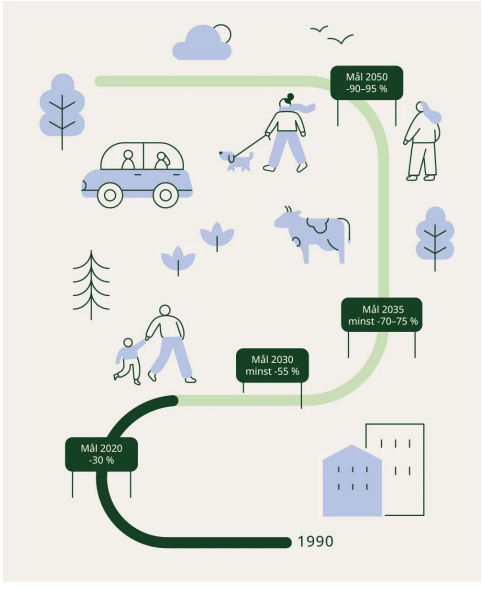
Knut Moum: “Offentlige utgifter og sløsing” i DN 15. oktober.

Notat som regner ut prediksjonene på slide 5

Norges(prisens) rolle i energiomstillingen i Europa

Katinka Holtsmark, Universitetet i Oslo

20. oktober 2025

Norgespris | Katinka Holtsmark

Norgespris er en viktig prioritering:

- 9,2 milliarder kroner satt av i budsjettet for 2026.
- 960 000 strømkunder har tegnet Norgespris per 17. oktober (Elhub).

Norgespris er en viktig prioritering:

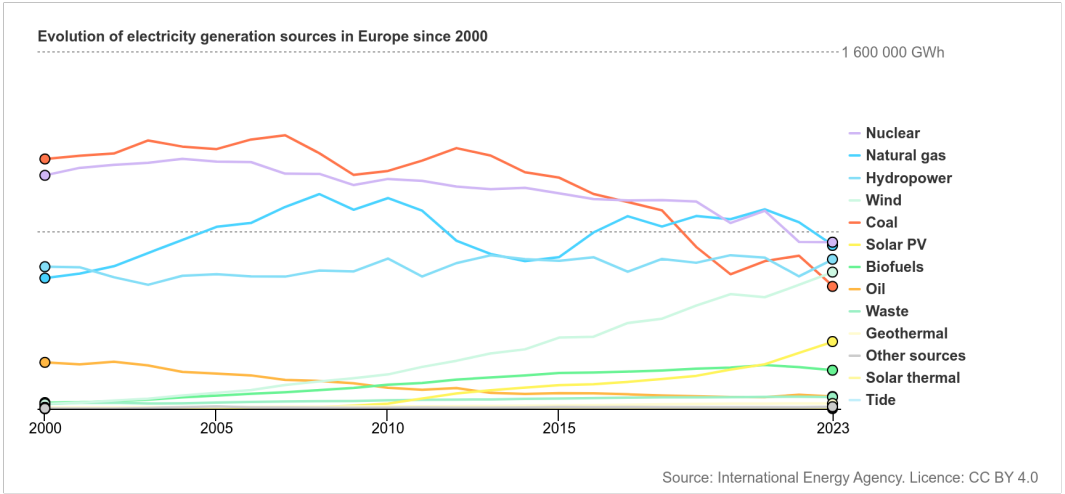
- 9,2 milliarder kroner satt av i budsjettet for 2026.
- 960 000 strømkunder har tegnet Norgespris per 17. oktober (Elhub).

Norgespris vil:

- Være gunstigst for de rikeste.
- Svekke insentiver til strømsparing og investering i ny teknologi.
- **Fjerne insentiver til å flytte forbruk basert på svingninger i spotprisen.**

Norge er en del av Europa

Norge er en del av Europa

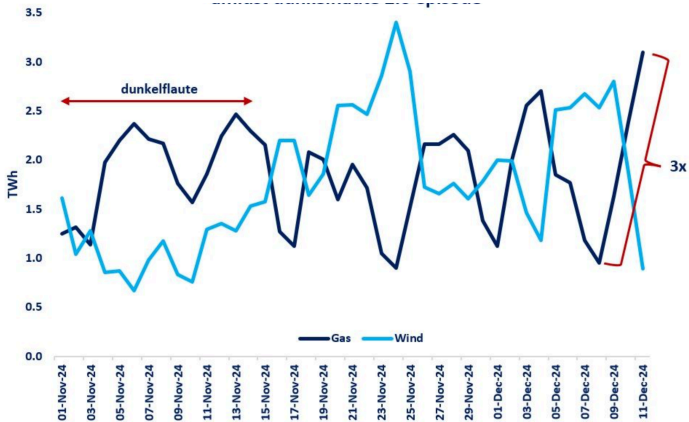

Ustabilitet i energiforsyningen: Dunkelflaute

Foto: Gareth James

Ustabilitet i energiforsyningen (European Gas Hub)

Løsninger

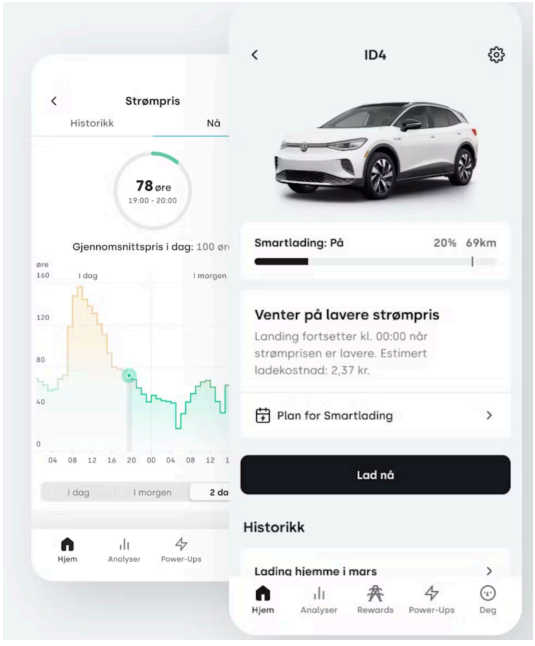
- Omstilling, tilpasning og fleksibilitet i forbruket.
- Utbygging av (riktig!) infrastruktur.
- Utbygging av (riktig!) kapasitet.
- Utvikling av (ny) teknologi.

Markedsmekanismer er viktige

Markedsmekanismer er viktige

Høye priser når knappheten er høy vil:

- Drive omstilling og tilpasning i forbruket.

Norgespris | Katinka Holtsmark

Markedsmekanismer er viktige

Høye priser når knappheten er høy vil:

- Drive omstilling og tilpasning i forbruket.

Markedsmekanismer er viktige

Høye priser når knappheten er høy vil:

- Drive omstilling og tilpasning i forbruket.
- Drive investeringer i infrastruktur, kapasitet og teknologi.
- Gi nyttig informasjon om hvilke investeringer fellesskapet bør gjøre, for eksempel i infrastruktur.

- Smarte strømmålere installert i alle husholdninger før 1. januar **2019**.
- Muliggjør lønnsom tilpasning av strømbruk til spotpriser.
- Muliggjør bruk av ny teknologi: Smart lading, smart vannvarming osv.

Har du elbil? Når du har valgt Norgespris, dropper vi å styre ladingen etter spotprisen. Nå lader vi når det koster deg minst i nettleie.

Du trenger ikke å gjøre noe – vi ser at du har valgt Norgespris og tilpasser automatisk.

Det finnes gode alternativer!

Det finnes gode alternativer!

- Flat støtte til alle husholdninger.

Det finnes gode alternativer!

- Flat støtte til alle husholdninger.
  - Kan tilpasses husholdningens prisområde.
  - Kan tilpasses strømprisen hver måned (eller hver dag!).

Det finnes gode alternativer!

- Flat støtte til alle husholdninger.
  - Kan tilpasses husholdningens prisområde.
  - Kan tilpasses strømprisen hver måned (eller hver dag!).
- Meny av *forsikringer* mot svært høye priser.

Det finnes gode alternativer!

- Flat støtte til alle husholdninger.
  - Kan tilpasses husholdningens prisområde.
  - Kan tilpasses strømprisen hver måned (eller hver dag!).
- Meny av *forsikringer* mot svært høye priser.
- La husholdningene velge mellom Norgespris og en (tilpasset) flat overføring.

Er skatten på arbeid for høg?

Gaute Torsvik

UiO/NFS

Lite nytt når det gjeld skatt

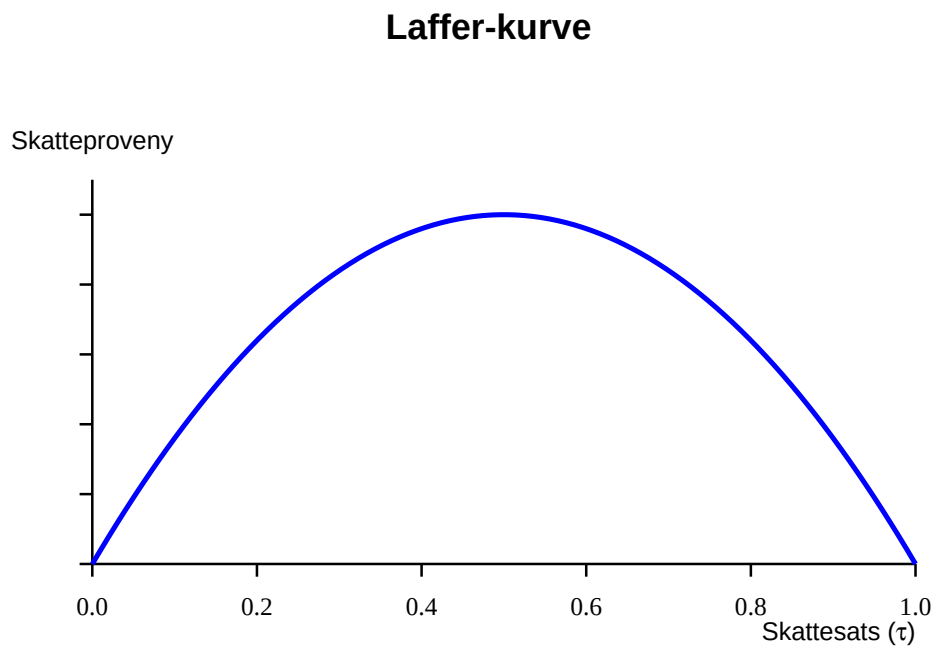
- Nesten ingen endringer. Korkje i skattestruktur eller skattesatser.
- To unntak
  - Høgare MVA på El-bilar
  - Forsøk med utvida bunnfrådrag for unge med arbeidsinntekt.

Utvida bunnfrådrag for unge med arbeidsinntekt

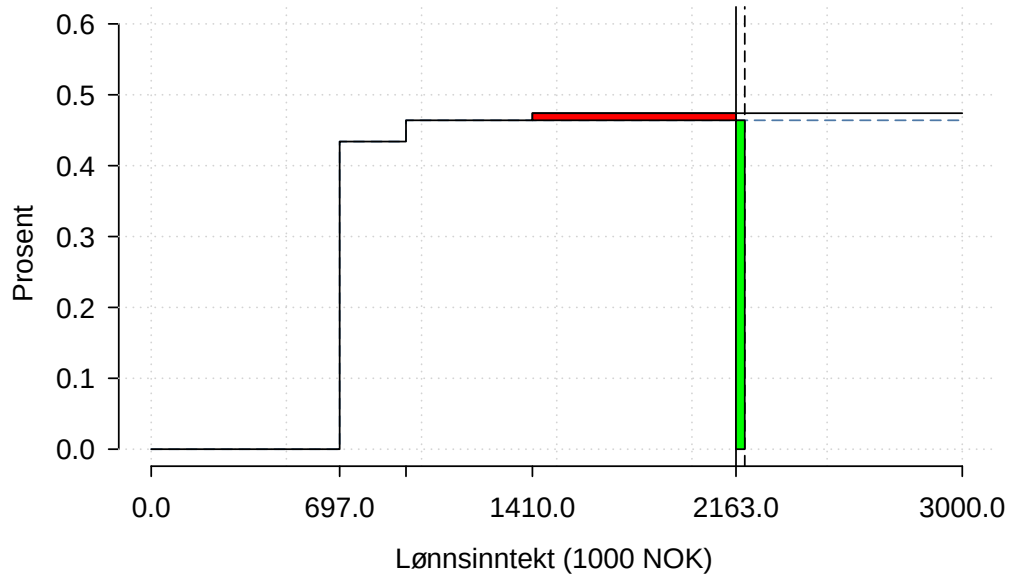
- 100.000 unge mellom 20-35 - tilfeldig utvalgt - får utvida bunnfrådrag med 130 000
- Nyttig for å læra i kva grad økonomiske incentiver aukar arbeidstilbodet frå unge marginale arbeidstakarar.
- Blanda mottaking
  - Frustrerande kunnskapsrike kommentatorar
  - Dyrt? Kostar forsøket 500 millionar?

Lågare inntektsskatt på høge inntekter

- Regjeringa burde foreslått redusert skatt på høge arbeidsinntekter.
- Mykje tyder på at me er på feil side av Lafferkurva på topptrinnet og at effektivitetstapet der er stort.

Ta bort topptrinnet: 47,4 % → 46,4 %

- Topptrinn startar ved $\bar{y} = 1{,}410{,}000$. Gjennomsnittsinntekt i topptrinn: $\bar{y}_m = 2{,}163{,}000$.
- **Mekanisk tap**: $0{,}01 \times (2{,}163{,}000 - 1{,}410{,}000) = 7{,}530$
- **Atferdsgevinst**: $46{,}4\,\% \times d\bar{y}_m$
- Feil side av Laffer-kurva dersom

$$46{,}4\,\% \times d\bar{y}_m > 7{,}530 \implies d\bar{y}_m > 16{,}228$$

Ta bort topptrinnet

- $d\bar{y}_m$ avhenger av substitusjons og inntektseffekt.

$$d\bar{y}_m \;=\; \left[\, e^c \bar{y}_m \;+\; \eta\,(\bar{y}_m - \bar{y}) \,\right] \frac{d(1-\tau^{\text{top}})}{1-\tau^{\text{top}}}.$$

- Graber, Håvarstein, Mogstad, Torsvik og Vestad kombinerer skattereformer og lotterigevinster for å identifisere substitusjonseffekt og inntektseffekt.
- Våre beste estimat er at den kompenserte (substitusjons-) elastisiteten $= 0{,}4$ og inntektseffekten er $-0{,}15$.
- Det gjev:

$$dy_m = 14{,}304.$$

- **Såvidt på rett side av Laffer-toppen! Toppskatten gir 900 kroner i skatteproveny per person på trinnet**

Ta bort det siste trinnet: 47,4 % → 46,4 %

- **Men**
- Redusert inntektsskatt og auka arbeidstilbod vil gje skattevinst i form av høgare innbetalt arbeidsgivaravgift og meirverdiavgift:

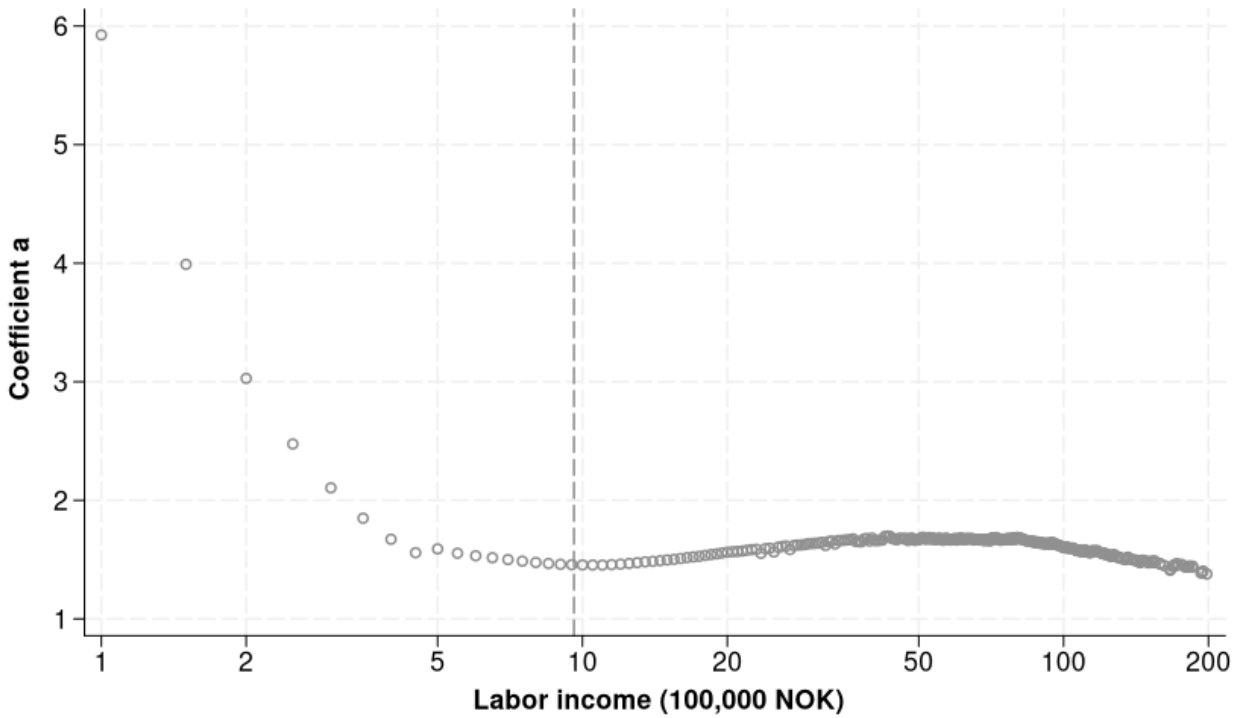
$$\underbrace{0{,}14 \times 14{,}304}_{\text{ekstra arbeidsgivaravgift}} + \underbrace{0{,}20 \times 0{,}53 \times 14{,}304}_{\text{ekstra MVA}} \approx 3{,}500.$$

- Staten får omtrent **2 600 kroner i ekstra skatt** per person på topptrinnet dersom toppsatsen vert redusert frå 47,4 % til 46,4 %.
- Det er omtrent 120 000 skatteytere på topptrinnet. Skatteinntektene aukar med 312 mill om topptrinnet vert tatt bort.

Sammenpressa lønnsfordeling i Norge

Toppskatten gjev lite skatteinntekt fordi gjennomsnittsinntekta i topptrinnet ligg nær innslagspunktet (tynn hale)

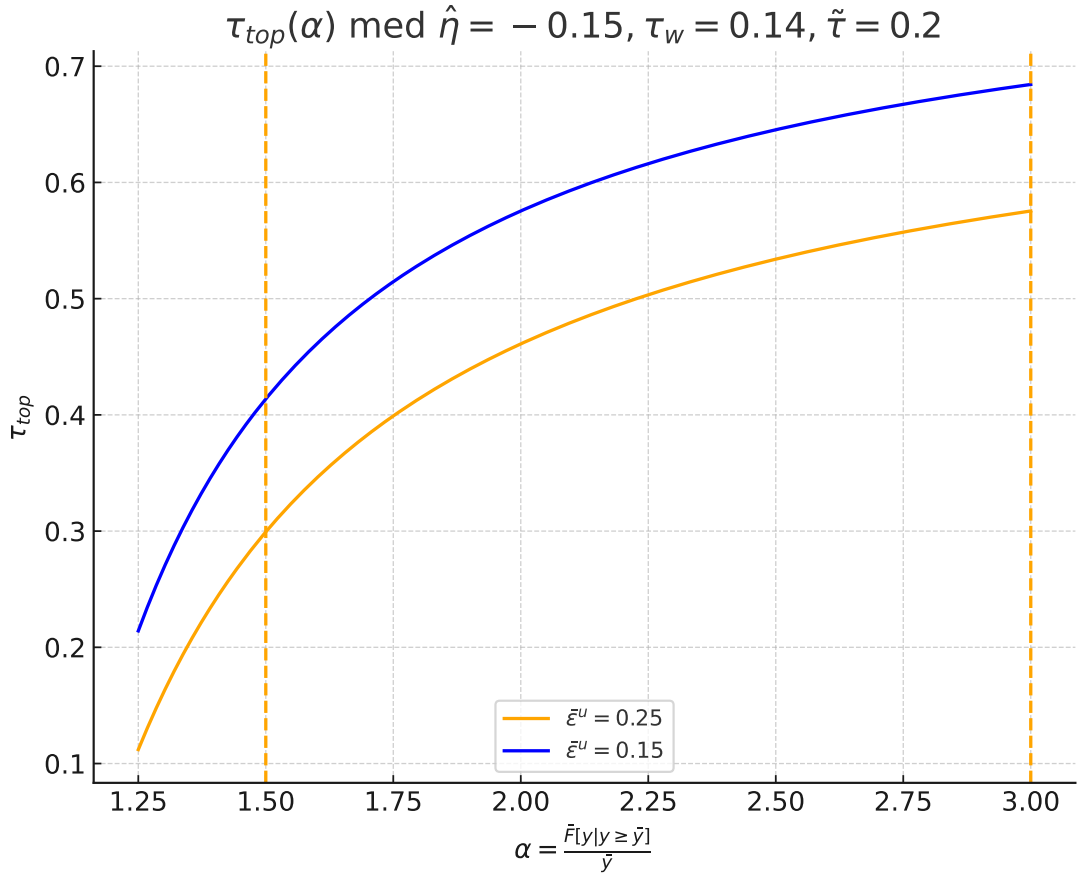
$$\alpha = \frac{\mathbb{E}[\, y \mid y \geq \overline{y}\,]}{\overline{y}} \approx 1,5 \text{ i Norge i USA er } \alpha \approx 3$$

Laffer-formel

Formel for provenymaksimerende skatt på topptrinn ($\tilde{\tau} = \text{MVA}$ og $\tau_w =$ arbeidsgivaravgift)

$$\tau_{\text{TOP}} = \frac{\alpha - 1 - \left(\tilde{\tau} + \tau_w + \tau_w \tilde{\tau}\right)\left(\alpha \bar{\varepsilon}^u - \bar{\eta}\right)}{\alpha - 1 + \left(\alpha \bar{\varepsilon}^u - \bar{\eta}\right)}$$

Stor kile på toppen $\Longrightarrow$ Stort effektivitetstap.

Skatt på arbeid og konsum + sammenpressa lønnsprofil (frontfag og solidarisk lønssetting) $\Longrightarrow$ Stor avstand – stor kile – mellom produktiviteten til ein arbeidstime og kva timen kjøper av konsum til arbeider.

$\tilde{w}$ = produktivitet per time, w = lønna arbeidaren får per time.

$$\tilde{w} - \frac{(1-\tau^{\mathrm{TOP}})w}{1+\tau_{\mathrm{mva}}} = \underbrace{\left[\tilde{w} - (1+\tau_{\mathrm{arb}})w\right]}_{\text{Lønskompresjon}} + \underbrace{\left[(1+\tau_{\mathrm{arb}})w - \frac{(1-\tau^{\mathrm{TOP}})w}{1+\tau_{\mathrm{mva}}}\right]}_{\text{Skattekile}}$$

Effektivitetsgevinst ved å redusere toppskatten

Totalkilen: Med realistiske anslag er totalkilen om lag 68 %: konsumet arbeidaren får av ein arbeidstime utgjer berre 32 % av produksjonsverdien.

Effektivitetsgevinst ved å redusere toppskatten:

- Når τ^{TOP} reduserast frå 47,4 % til 46,4 %
- Med kompensert elastisitet $e^c = 0.4 \rightarrow$ **effektivitetsgevinst ca. 6 000 kr per toppskattebetalar.**
- Med $e^c = 0.1 \rightarrow$ **om lag 3 000 kr.**

Skatteforlik

- Korleis – og kor mykje – me skatter rører ved fundamentale verdier og interesser. Bør ikkje avpolitiseres.

- To forliksgrunnar
  - Tette skattehull og unngå politisk svarteper.
  - Politisk risiko - usikker skatt - opsjonsverdi ved å utsette irreversible valg (investering, realisering). Velge skattestruktur som minimerer slike opsjonsverdiar. Selskapsskatt basert på kontantstrøm gjev store opsjonsverdiar.